

Prezident republiky a státní vyznamenání

Zdeněk Koudelka

Státní vyznamenání jsou řády (Řád Bílého lva, Řád T. G. Masaryka) a medaile (Medaile za hrdinství, Medaile za zásluhy).¹ Řády jsou vyšší formou vyznamenání. Řády se propůjčují státním občanům, ostatním se udělují, vždy k 28. říjnu, přičemž zákona umožňuje i datum 1. ledna. Medaile se udělují. Propůjčení znamená, že se insignie po smrti vyznamenaného vrací Kanceláři prezidenta republiky. Při udělení řádu se řádové insignie ponechávají pozůstalým a vrací se jen, pokud pozůstalých není. Ovšem řada propůjčených insignií nebyla vrácena a jsou předmětem sběratelského zájmu. V případě udělení vyznamenání posmrtně se předává jen listina.

Prezident propůjčuje a uděluje státní vyznamenání, nezmocní-li k tomu jiný orgán. Prezident je ze zákona nositelem Řádu Bílého lva² a Řádu T. G. Masaryka 1. třídy. Usnesením obou komor Parlamentu se může stát jejich doživotním nositelem. Tento akt Parlamentu není výkonem zákonodárné moci, a pokud Ústava dává právo udělovat státní vyznamenání jen prezidentovi je takový zákon v rozporu s ústavou. Parlament dnes není nejvyšším orgánem veškeré státní moci, jakým byl v letech 1960-92 v době formy vlády shromáždění, ale jen nejvyšším orgánem moci zákonodárné a pokud je činný v jiných oblastech, měla by ho k tomu oprávnit samotná ústava, ne jen obyčejný zákon.³ Navíc jde o nadbytečnost, jelikož bývalému prezidentu může řád udělit i jeho nástupce.

Ústava zmocňuje prezidenta k přenesení této pravomoci na jiný orgán, což se v praxi nečiní. Od takového zmocnění je nutno odlišit situaci, kdy prezident vyznamenání udělí či propůjčí, ale jiná osoba je osobně odevzdá, např. protože vyznamenaný žije trvale v cizině a listinu s insigniemi mu odevzdá náš velvyslanec.

---

¹ Zákon č. 157/1994 Sb., o státních vyznamenáních.

² Řád Bílého lva je nejstarším našim řádem, který byl zřízen jako řád československý vládou se souhlasem prezidenta republiky nařízením č. 362/1922 Sb.

³ Takovým příkladem jiné než zákonodárné činnosti je možnost zřízení vyšetřovací komise Poslanecké sněmovny podle čl. 30 Ústavy. Tento příklad vynikne ve srovnání s Ústavou Slovenské republiky č. 460/1992 Sb., která podobné ústavní zmocnění pro zřízení vyšetřovací komise neobsahovala, proto Ústavní soud SR prohlásil zřizování vyšetřovacích komisí Národní rady SR na základě § 55a zákona č. 44/1989 Sb., o jednacím řádu Slovenské národní rady ve znění zákona č. 268/1991 Sb., který pocházel ještě z období formy vlády shromáždění, kdy Slovenská národní rada byla nejvyšším orgánem státní moci Slovenské republiky, za neústavní (viz nálezy Ústavního soudu SR č. 8/1995 Zbierky nálezov a uznesení Ústavního soudu SR, zveřejněný pod č. 2/1996 Z.z.). Patří sem i kontrolní činnost Poslanecké sněmovny vůči vládě (vyslovování důvěry a nedůvěry, právo interpelace a právo citační). Zmíněné nezákonodárné činnosti ovšem nevykonává Parlament jako celek, ale pouze jedna z komor - Poslanecká sněmovna. Maximálně bychom mohli připustit, že Parlament nebo jeho orgány mohou být činné v nezákonodárné oblasti bez výslovného ústavního oprávnění, ale nemohou přijímat rozhodnutí.

Již i náš Ústavní soud v nálezu o platnosti zvolení Dagmar Lastovecké senátorkou se ztotožnil s argumentem České strany sociálně demokratické, právně zastoupené autorem tohoto textu jako advokátem, že Parlament je pouze nejvyšším orgánem moci zákonodárné, nikoliv veškeré, a přísluší mu – s ústavními výjimkami - rozhodovat především normativní formou, nikoliv individuálními právními akty (nálezy č. 70/1999 Sb., námi sledovaná otázka je však řešena jen v plném textu odůvodnění nálezu č. I.ÚS 526/98, dále je výslovně potvrzena v nálezu č. 107/1999 Sb. ve věci návrhu městského obvodu Ústí nad Labem-Neštěmice na zrušení části zákona č. 367/1990 Sb., o obcích). O této otázce na pozadí nepřejítí práva České národní rady rušit obecně závazné vyhlášky obcí dané obyčejným zákonem za platnosti formy vlády shromáždění s jednotnou státní mocí na Poslaneckou sněmovnu za účinnosti nové Ústavy a nově zavedené formy parlamentní republiky s dělbou moci viz ZDENĚK KOUDELKA: *Právní předpisy samosprávy*, 2. vydání Praha 2008, s. 177-180 a p. 41.

U nás je dlouhodobou praxí, že Parlament užívá jiné způsoby ocenění, a sice přijetím zvláštního zákona o zásluhách,⁴ což je právně sporná forma světské kanonizace.⁵ Jaroslav Krejčí je označuje za nezávazné zákony.⁶ Svým obsahem jsou zákony o zásluhách formou státního vyznamenání. Protože však udělení státního vyznamenání vyhraňuje ústava prezidentu republiky, jsou tyto zákony neústavní. Pokud mají být ústavně konformní, musí mít formu ústavního, ne obyčejného zákona. Za stávající ústavy byly přijaty zákony o zásluhách E. Beneše a V. Havla.

Státní vyznamenání může udělit prezident i bez návrhu anebo na návrh vlády či obou komor Parlamentu.⁷ Těmito návrhy není prezident vázán a často jim nevyhovuje.

Maďarský prezident László Sólyom odmítl v červnu 2007 návrh vlády na udělení vyznamenání bývalému premiéru Gyulovi Hornovi pro jeho obhajobu účasti na potlačení povstání 1956.⁸ Prezidentův postoj stvrdil maďarský Ústavní soud. Maďarský Ústavní soud konstatoval, že prezident není povinný dát vyznamenání každému, koho mu navrhne vláda, nemusí znásilnit svoje svědomí (chrání se prezidentova morální integrita). Prezident má právo zkoumat, zda návrh na vyznamenání je v souladu s ústavním hodnotovým pořádkem⁹

Zde lze uvést příklad sporu prezidenta a premiéra, kdy podle svého vyjádření odmítl premiér Miloš Zeman kontrasignovat Václavu Havlovi udělení státního vyznamenání Řádu Bílého lva americkému generálu Wesley Clarkovi, veliteli bombardování Jugoslávie v roce 1999.¹⁰

Předseda vlády Bohuslav Sobotka v rámci diskuse o udělení státních vyznamenání prezidentem Milošem Zemanem v říjnu 2015, která kontrasignoval, považoval kontrasignovanou pravomoc prvotně za právo prezidenta, přičemž kontrasignace premiérem nemusí znamenat politický souhlas premiéra s udělením vyznamenání konkrétní osobě. Sobotka uvedl: „*Výběr vyznamenaných osobností je primárně věcí prezidenta republiky a já to respektuji, stejně jako jsem to respektoval v předcházejících letech.*“ a dále uvedl: „*Kontrasignaci vnímám jako pojistku pro opravdu mimořádné situace, které ale v těchto dvou letech podle mého názoru nenastaly, a proto jsem kontrasignoval loňský i letošní návrh prezidenta na udělení vyznamenání.*“¹¹ Tedy i on kontrasignaci v případě udělení vyznamenání vnímal jako ověření ústavnosti a zákonnosti prezidentova aktu a ne jeho politické správnosti či vhodnost. Rovněž Václav Klaus prohlásil: „*Já jsem nikdy neuvažoval o tom, že bych Václavu Havlovi někoho nepodepsal, i když jsem kroutil hlavou, vrtěl s sebou a tak, ale bral jsem to jako pravomoc prezidenta.*“ a dále uvedl, že ani jemu jako prezidentovi žádný premiér kontrasignaci vyznamenání neodmítl, byť s Jiřím Paroubkem k tomu nebylo

⁴ Zákon č. 22/1930 Sb., o zásluhách T. G. Masaryka, zákon č. 232/1935 Sb., o státní poctě prvnímu prezidentu Československé republiky T. G. Masarykovi, zákon č. 35/1933 Sb., o zřízení pomníků Dr. Aloisu Rašínovi a Dr. Milánu Rostislavu Štefánikovi, zákon č. 117/1990 Sb., o zásluhách M. R. Štefánika, zákon č. 292/2004 Sb., o zásluhách Edvarda Beneše, zákon č. /2012 Sb., o zásluhách Václava Havla. Obdobně na Slovensku zákon č. 402/2000 Z.z., o zásluhách Milana Rastislava Štefánika o Slovensko, zákon č. 531/2007 Z.z., o zásluhách Andreje Hlinku o státotvorný slovenský národ a o Slovenskou republiku, zákon č. 432/2008 Z.z., o zásluhách Alexandra Dubčeka.

⁵ DANIEL ŠMIHULA: České a slovenské „zákony o zásluhách“ ako teoretickopravný problém, *Pravny obzor* 3/2011, ISSN 0032-6984, s. 293.

⁶ JAROSLAV KREJČÍ: Zásada právnosti státních funkcí a zásada zákonnosti správy, Praha 1931, s. 85.

⁷ § 8 zákona č. 157/1994 Sb., o státních vyznamenáních.

⁸ Hornovi zabili povstalcí staršího bratra a Horn v rozhovoru pro německý časopis označil svou účast v komunistických prosovětských milicích jako bránění legitimního pořádku.

⁹ Rozhodnutí maďarského Ústavního soudu AB282/G/2006.

¹⁰ Prohlášení Miloše Zemana, *Otázky Václava Moravce*, Česká televize 8. 3. 2009. <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1126672097-otazky-vaclava-moravce/209411030500308/video/>

¹¹ NAĎA ADAMÍČKOVÁ, MARIE KÖNIGOVÁ: Sobotkovi se nechtělo spolupodepsat tři vyznamenané. *Právo* 30. 10. 2015, s. 1-2.

daleko.¹² Vedoucí Kanceláře prezidenta republiky Václava Klause Jiří Weigl prohlásil, že za Václava Klause nikdy nedošlo k odmítnutí kontrasignace rozhodnutí prezidenta Václava Klause ve věci státních vyznamenání.¹³

Od státních vyznamenání je nutno odlišit osobní vyznamenání – plakety prezidenta republiky. Tyto plakety (zlaté a stříbrné) uděluje Václav Klaus dle svého uvážení zvláště v případě významných narozenin osobností veřejného života. Dne 11. 8. 2010 předal zlatou plaketu bývalému československému prvnímu místopředsedovi vlády a ekonomovi Valtru Komárkovi při příležitosti 80. narozenin. Dne 22. 12. 2010 udělil stříbrnou plaketu policejnímu prezidentovi Oldřichu Martinů v souvislosti s jeho rezignací.¹⁴ Dne 23. 12. 2010 udělil stříbrnou plaketu při příležitosti jeho 70. narozenin poslednímu československému premiérovi Janu Stráskému. Dne 3. 6. 2011 udělil stříbrnou plaketu předsedkyni Státního úřadu pro jadernou bezpečnost Daně Drábové při příležitosti 50. narozenin. Dne 26. 8. 2011 udělil zlatou plaketu rektorovi Masarykovy univerzity Petru Fialovi u příležitosti skončení jeho druhého funkčního období.¹⁵ Dne 9. 12. 2011 udělil zlatou plaketu jazzovému skladateli a pedagogovi Milanu Svobodovi u příležitosti 60. narozenin.¹⁶ Roku 2011 udělil zlatou plaketu bývalému předsedovi České národní rady a Poslanecké sněmovny dramatikovi Milanu Uhdemu k 75. narozeninám.¹⁷

Dne 2. 10. 2012 udělil stříbrnou plaketu malíři, sochařovi a filozofovi Janu Koblasovi při příležitosti jeho 80. narozenin. Dne 8. 11. 2012 předal zlatou plaketu režisérovi Vojtěchu Jasnému. Dne 14. 1. 2013 udělil v souvislosti s blížícím se koncem prezidentova funkčního období stříbrnou medaili Janu Sechterovi za mimořádně kvalitní výkony ve funkci velvyslance v Polské republice.¹⁸ Prezident republiky Václav Klaus udělil 4. 3. 2013 při ukončení svého funkčního období plaketu prezidenta republiky svým dlouholetým spolupracovníkům: vedoucímu kanceláře prezidenta republiky Jiřímu Weiglovi, zástupci vedoucího kanceláře Petru Hájkovi, ředitelům svého sekretariátu Zuzaně Rýcové a Martinu Slanému, řediteli odboru protokolu Jindřichu Forejtovi, řediteli tiskového odboru Radimu Ochvatovi, zástupci ředitele zahraničního odboru Jiřímu Brodskému a řediteli Správy Pražského hradu Ivo Velíškovi.¹⁹

Od roku 2009 předává prezident republiky Zlaté záchranářské kříže, což je soukromoprávní ocenění vzniklé z iniciativy časopisu Rescue report, které má ocenit činnost při záchranných akcích.²⁰ Tuto tradici, kterou zavedl Václav Klaus, převzal i Miloš Zeman. Přičemž již od roku 2000 s výjimkou roku 2003 přijímal oceněné tímto vyznamenáním prezident republiky Václav Havel i Václav Klaus. Obdobně na Slovensku přijímá od roku 2007 oceněné prezident Slovenské republiky.

---

¹² Rozhovor Václava Klause s Lubošem Xaverem Veselým. *Pressklub* 7. 11. 2015. Rádio Frekvence 1.

¹³ NAĎA ADAMÍČKOVÁ, MARIE KÖNIGOVÁ: Sobotkovi se nechtělo spolupodepsat tři vyznamenané. *Právo* 30. 10. 2015, s. 2.

¹⁴ Rezignaci policejního prezidenta fakticky dojednal Václav Klaus, když kvůli osobě policejního prezidenta hrozila vládní krize a ministr vnitra Radek John ze strany Věci veřejné s ním odmítal spolupracovat, ale přitom neměl zákonné důvody pro jeho odvolání. <http://www.novinky.cz/domaci/220409-policejni-prezident-martinu-oznamil-rezignaci-dojala-ho-plaketa-od-klause.html>

¹⁵ <http://www.muni.cz/events/calendar/26909350>

¹⁶ Tisková zpráva Kanceláře prezidenta republiky z 9. 12. 2011, <http://www.hrad.cz/cs/pro-media/tiskove-zpravy/7150.shtml>

¹⁷ VÁCLAV KLAUS: Letter to the Editor Kontextů o rozhovoru Milana Uhdého. *Kontexty* 1/2013, ISSN 1803-6988, <http://www.cdk.cz/kontexty/clanky/439/diskuse/>

¹⁸ <http://www.klaus.cz/clanky/3285>

¹⁹ Tisková zpráva Hradu ze 4. 3. 2013.

²⁰ www.zachranarskekrize.cz

V některých státech hlava státu zvykově působí i při jiných významných příležitostech osobních. Britská královna zasílá blahopřejný telegram občanům Británie, kteří se dožijí věku 100 let. V Německu spolkový prezident přijímá čestné kmotrovství 7 dítěte v rodině, což je spojeno s dárkem 500 Euro.²¹ U nás je zvykem, že prezident blahopřeje a případně přijímá občany, kteří dosáhli mimořádného osobního úspěchu ve spojení s reprezentací státu – např. sportovci na olympiádě či mistrovstvích světa.

Zdenek.koudelka@vske.cz

Vysoká škola Karla Engliše
Mezírka 1, 602 00 Brno

Anotace:

Prezident republiky a státní vyznamenání

Text se zabývá právem prezidenta udělovat státní vyznamenání. Pojednává o součinnosti s předsedou vlády ve formě kontrasignace a o vzájemných sporech. Zmiňuje se i o praxi zvláštních zákonů o zásluhách určitých osob, kterou hodnotí jako neústavní a zasahující do výlučného ústavního práva prezidenta udělovat státní vyznamenání.

Klíčová slova: Prezident, státní vyznamenání.

Annotation:

President of Czech Republic and State Honors

The text deals with the right of the President to award state honors. It discusses the interaction with the Prime Minister in the form of countersignature and also mutual disputes. It mentions the practice of special acts on the merits of certain persons which finds unconstitutional and infringing the exclusive constitutional right of the President to award state honors.

Keywords: President, state honors.

---

²¹ V této věci je znám paradoxní případ. Pro německé úřady se stal doslova noční můrou Jürgen Hass. Ten utekl z Německa, kde byl odsouzen k tříletému vězení za podvod, do jihoamerického státu Paraguay. Hass považoval své odsouzení za křivdu. Rozhodl se, že se své vlasti pomstí. V Paraguaji uznal otcovství k více než 300 dětem, které tak získaly německé občanství. Svoji „pomstu“ korunoval nakonec tím, že požadoval (žalobou), aby německý spolkový prezident převzal čestné kmotrovství nad sedmým z jeho „dětí“. Žaloba ohledně kmotrovství byla zamítnuta. Děti, ke kterým se pan Hass stihl přihlásit jako otec, však nabyly tímto úkonem německé státní občanství. Nejen tyto děti samy, ale i jejich matky (cizinky), případně i jejich další děti a otcové těchto dalších dětí, pak měli právo přicestovat do Německa. INGO von MÜNCH: *Die deutsche Staatsangehörigkeit*. Berlin 2007, s. 143. PAVEL KANDALEC: *Státní občanství – pouto založené na důvěře*. Disertační práce, Právnická fakulta Masarykovy univerzity Brno 2011, s. 111-112.